УДК 378.147:159.9-057.875 https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2025.28(73).03

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПЕРІОД ВОЄННОЇ ТРАВМАТИЗАЦІЇ

Людмила Дзюбко
кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
лабораторії психології навчання імені І.О. Синиці
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
01033, Україна, м. Київ, вул. Панківська, 2
ldzunko@ukr.net, https://orcid.org/0000-0002-1972-3482

Ганна Южакова
кандидат фізико-математичних наук,
доцент кафедри математичних методів захисту інформації
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
03056, Україна, м. Київ, пр-т Берестейський, 37
yuzha31711@gmail.com, https://orcid.org/0009-0005-7547-5216

Анотація
У статті розглядається проблема підтримки та стимулювання пізнавальної активності студентів у складних психоемоційних умовах воєнної травматизації. Підкреслюється, що психоемоційна напруга, емоційне виснаження, підвищений рівень тривожності, тривалий стрес, невизначеність майбутнього і втрата базового відчуття безпеки значно впливають на мотивацію та ефективність навчання молоді. У цьому контексті обґрунтовано актуальність психолого-педагогічного супроводу студентської молоді, що сприяє не лише збереженню пізнавальної активності, а й її цілеспрямованому розвитку. Висвітлено особливості прояву навчальної активності студентів у кризових умовах та чинники, що її посилюють або, навпаки, блокують. У статті запропоновано комплекс психолого-педагогічних методів і технік, до якого входять традиційні педагогічні підходи та сучасні інноваційні технології, спрямовані на розвиток інтересу до пізнання, внутрішньої навчальної мотивації, самостійності, критичного мислення, рефлексивності, творчого потенціалу та психологічної стійкості студентів. У статті наведено практичні приклади вправ, форм роботи, інтерактивних завдань і рекомендації для кращої інтеграції здобувачів вищої освіти в освітній процес. Виокремлено психолого-педагогічні умови, за яких підтримка пізнавальної активності є найбільш ефективною в умовах тривалого стресу та невизначеності. Запропонований підхід має перспективу стати основою для розробки системних програм підтримки студентської молоді у воєнний і післявоєнний період. Окреслено перспективи впровадження системного психолого-педагогічного супроводу в роботі зі студентами, які переживають наслідки воєнних подій, з метою забезпечення стабільного особистісного розвитку та підвищення ефективності навчання в умовах невизначеності й психологічної нестабільності як необхідного ресурсу для формування сталого освітнього середовища в умовах кризи.

Ключові слова: пізнавальна активність, воєнна травматизація, студентська молодь, психологічний супровід, навчальна мотивація, активізація пізнання.

Вступ

Починаючи з 2022 року, воєнні події в Україні створили надзвичайно складні умови для організації освітнього процесу. Студентська молодь перебуває під тривалим впливом стресових чинників, невизначеності та травматичних переживань, що значно впливає на їхній психологічний стан. До основних чинників воєнної травматизації студентів відносять: втрату базового відчуття безпеки, вимушене переселення, руйнування соціальних зв'язків, постійну загрозу життю, втрату близьких, економічну нестабільність, тривалу невизначеність і хронічний стрес. Усе це створює серйозні бар'єри для навчальної діяльності, знижує пізнавальну активність, викликає труднощі у засвоєнні матеріалу, спричиняє емоційне виснаження та зменшує мотивацію до навчання.

Дослідження останніх років (2022–2025) показують, що студенти в умовах війни мають високі показники тривожності, зниження концентрації уваги та підвищений ризик емоційного вигорання (Sobol & Shyba, 2023; Polyvianaia, Yachnik, Sitarski, Stepanova & Pinchuk, 2025; Maksymenko, 2025). У міжнародних працях також підкреслюється, що війна та кризові ситуації істотно впливають на когнітивні процеси студентів, зокрема на пам'ять, увагу та здатність до саморегуляції (Smith, 2020; Bruin, Janssen, Waldeyer & Stebner, 2025). Отже, постає завдання не лише зберегти пізнавальну активність студентської молоді, а й створити умови для її розвитку попри зовнішні стресогенні чинники.

Проблема стимулювання пізнавальної діяльності студентів завжди залишалася актуальною для освітян, оскільки саме від рівня такої активності залежить результативність навчання. Пізнавальна активність – це не вроджена властивість, а навичка, що формується й розвивається в ході навчальної діяльності. У мирний час для цього достатньо застосування традиційних і сучасних методів навчання. Проте в умовах воєнної травматизації виникає потреба у психолого-педагогічному супроводі, який не обмежується методичним забезпеченням навчального процесу, а враховує психологічний стан студентів, їхню стресостійкість, здатність до саморегуляції та відновлення ресурсу.

Факторами, що сприяють підвищенню пізнавальної активності, є зацікавленість у навчанні, самостійність у здобутті знань, ініціативність, а також розумове напруження під час розв'язання завдань. В умовах війни ці фактори істотно змінюються: тривожність знижує здатність до концентрації, невизначеність майбутнього послаблює мотивацію, а втрата соціальної підтримки ускладнює навчальну комунікацію. Саме тому роль викладача як наставника й психологічного партнера стає ключовою.

У сучасній педагогічній та психологічній науці поняття «пізнавальна активність особистості» тлумачиться як здатність не лише глибоко засвоювати знання, а й формувати на їх основі особистісні цінності і життєву позицію. З позицій воєнної травматизації пізнавальна активність набуває додаткового значення – як засіб подолання психологічних бар'єрів, збереження мотивації до життя та розвитку, підтримки емоційної стабільності.

Окремої уваги потребує віковий аспект. Студентська молодь переважно належить до юнацького віку (17–21 рік), який характеризується становленням особистісної та професійної ідентичності, пошуком життєвих орієнтирів і цінностей. У цей період ще не повністю сформовані механізми саморегуляції, емоційна стійкість і здатність долати тривалий стрес. Тому студенти є особливо вразливою категорією у період воєнної травматизації та потребують не лише методичного, а й психологічного супроводу в освітньому процесі.

Мета дослідження полягає в систематизації наукових підходів та визначенні психолого-педагогічних умов і методів супроводу пізнавальної активності студентів у період воєнної травматизації.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до проблеми пізнавальної активності студентів та їх зміни в умовах воєнної травматизації.
2. Визначити психолого-педагогічні умови та методи супроводу студентів у кризових ситуаціях.
3. Охарактеризувати комплекс традиційних та інноваційних методів, які можуть бути адаптовані для освітнього процесу у воєнних умовах.

Методи дослідження

Теоретичний аналіз та узагальнення – опрацювання сучасних вітчизняних і зарубіжних досліджень, присвячених проблемам пізнавальної активності студентів, а також підходам до організації психолого-педагогічного супроводу у кризових ситуаціях.

Систематизація та класифікація психолого-педагогічних методів – зіставлення традиційних і сучасних підходів до стимулювання пізнавальної активності з виокремленням груп методів, придатних для адаптації до умов воєнної травматизації.

Відбір і теоретичне обґрунтування вправ – визначення комплексу вправ (фрірайтинг, нейрогімнастика, техніки критичного читання тощо) з урахуванням їхньої доцільності саме у воєнних умовах.

Результати та дискусії

Пізнавальна активність студентів як психологічна й педагогічна категорія є предметом дослідження багатьох науковців. Вона розглядається як інтегративна характеристика особистості, що включає мотиваційні, когнітивні та емоційно-вольові компоненти. Сучасні українські вчені (І. Бех, Л. Карамушка, Т. Кошіль, С. Максименко, Л. Терлецька та інші) підкреслюють, що пізнавальна активність визначає здатність студента до самостійного пошуку, творчого мислення та засвоєння знань.

У зарубіжних дослідженнях (Deci & Ryan, 2020; Schunk, 2020; Zimmerman, 2025) акцент робиться на взаємозв'язку пізнавальної активності з внутрішньою мотивацією, саморегуляцією навчання та емоційною стійкістю. Особливу увагу приділено ролі навчального середовища у формуванні активної позиції студента. Саме завдяки цим якостям пізнавальна активність може виконувати функцію психологічного ресурсу: включення у навчальний процес сприяє відволіканню від травматичних переживань, відновленню відчуття контролю над власним життям і формуванню позитивних емоцій. Таким чином, пізнавальна активність стає не лише інтелектуальною, а й терапевтичною практикою, що допомагає студентам долати стрес і зберігати психоемоційну рівновагу.

Окрему наукову увагу в останні роки привертає проблема навчання у кризових умовах. Психологічні дослідження (Yeter, Rabagliati & Özge, 2022**;** Bruin, Janssen, Waldeyer **&** Stebner, 2025) доводять, що воєнна травматизація істотно впливає на когнітивні процеси студентів, зокрема на здатність до концентрації уваги, пам'яті та мотиваційної регуляції. Міжнародний досвід (Jones & Smith, 2021; Peterson, 2022) підтверджує, що студенти, які переживають війну чи вимушене переселення, потребують додаткової психологічної підтримки в освітньому процесі. Отже, пізнавальна активність у воєнних умовах виступає не лише освітнім, а й психологічним ресурсом подолання стресу.

Ефективність пізнавальної активності студентів у період воєнної травматизації значною мірою залежить від створення *спеціальних психолого-педагогічних умов*. Їх можна окреслити у кількох ключових напрямах:

Емоційно безпечне освітнє середовище. Важливо, щоб навчальний процес не підсилював тривожність, а навпаки – знижував її. Для цього застосовуються підтримувальна комунікація викладача, доброзичлива атмосфера в групі, можливість висловлювати власні переживання у безпечній формі.

Гнучкість навчальної організації. Викладач має враховувати нестабільність зовнішніх умов (повітряні тривоги, відключення світла, переселення студентів) і забезпечувати адаптивність у формах навчання (дистанційне, змішане, індивідуальні консультації).

Психологічна підтримка та супровід. Це передбачає включення елементів психогімнастики, релаксаційних вправ, рефлексивних технік, що знижують емоційне виснаження та підвищують рівень саморегуляції студентів.

Активізація внутрішньої мотивації. Одним із ключових факторів є підкріплення відчуття сенсу навчальної діяльності. Викладач має показувати студентам значущість здобутих знань для майбутнього професійного й особистісного розвитку навіть у кризових умовах.

Соціальна взаємопідтримка. Використання групових форм роботи (проєкти, дискусії, спільні творчі завдання) формує відчуття єдності та взаємодопомоги, що є важливим ресурсом у період воєнних випробувань.

Отже, психолого-педагогічні умови є базисом, на якому будуються конкретні методи та вправи забезпечення пізнавальної активності студентів у період воєнної травматизації. *Методи супроводу студентів у кризових ситуаціях* поділяються на:

традиційні (лекції, бесіди, індивідуальні консультації, групові дискусії), які виконують стабілізуючу функцію;

інноваційні (фрірайтинг, нейрогімнастика, нейробіка, методи критичного читання), які спрямовані на розвиток стресостійкості, відновлення когнітивних ресурсів та зниження рівня тривожності.

Традиційні методи – це перевірені педагогічною практикою способи організації навчального процесу, орієнтовані на чітку структуризацію знань, послідовне їх засвоєння та розвиток академічних навичок студентів.

В умовах воєнної травматизації традиційні методи виконують додаткову стабілізуючу функцію: вони створюють відчуття передбачуваності й безпеки, допомагають студентам повернутися до звичних форм навчальної діяльності, що знижує рівень тривожності та підвищує впевненість у власних силах.

Інтерактивні лекції – використання відкритих питань, дискусійних блоків, аналізу проблемних ситуацій, міні-кейсів, що стимулюють розвиток мислення.

Вправа «Проблемне запитання»: на початку лекції викладач ставить суперечливе або складне запитання, на яке студенти мають відповісти наприкінці заняття. У воєнних умовах ця вправа допомагає переключити увагу з травмуючих подій на навчальні завдання, формує здатність прогнозувати й логічно мислити попри стрес.

Вправа «Точка зору». Студентам пропонують відстоювати різні погляди на суперечливе питання. Вона сприяє розвитку толерантності, вчить бачити ситуацію з різних позицій, що особливо важливо в період соціальної напруги та розколу суспільства.

Вправа «Навчи іншого»: один студент готує коротке пояснення фрагмента теми для однокурсника. Ця вправа не лише формує відповідальність, а й забезпечує відчуття підтримки та взаємодопомоги в академічному середовищі, що є критично важливим в умовах війни.

Вправа «Коло ідей»: учасники по черзі озвучують свої думки без повторень попередніх. Вона активізує увагу й допомагає студентам висловлювати власні переживання через навчальний контекст, що знижує емоційне напруження.

Вправа «П'ять запитань»: студент формулює запитання за темою і шукає на них відповіді. Це розвиває критичне мислення й навчає долати невизначеність, що є ключовим у період війни.

Групові обговорення та проєкти сприяють активному обміну думками, колективному пошуку рішень, розвитку комунікативних навичок.

Вправа «Мозковий штурм»: генерація ідей у групі. У кризових умовах сприяє формуванню відчуття спільності та командної підтримки, що знижує відчуття ізоляції.

Вправа «Ротаційні трійки»: робота у змінних групах. Цей метод допомагає налагоджувати соціальні контакти, що особливо важливо для студентів, які втратили звичне оточення через переселення.

Вправа «Мікрофон»: висловлюється той, хто тримає символічний предмет. Така вправа вчить контролювати емоції та дотримуватися правил комунікації, що підтримує психологічну рівновагу.

Вправа «Консенсус»: група має знайти спільне рішення. Це розвиває навички переговорів і толерантність до іншої думки, що знижує рівень конфліктності в колективі під час стресу.

Індивідуальні консультації сприяють саморефлексії, виявленню труднощів у навчанні, визначенню освітніх цілей.

Вправа «Психолого-освітній щоденник»: студент фіксує труднощі, успіхи та запитання. У воєнний період цей метод допомагає відстежувати емоційні коливання й підтримує відчуття контролю над власним життям.

Вправа «Карта труднощів»: схематизація бар'єрів і шляхів їх подолання. Сприяє формуванню стресостійкості та навичок проблемно-орієнтованого мислення.

Вправа «Метод рефлексивного листа»: письмовий аналіз помилок. У кризових умовах допомагає перетворювати невдачі на ресурс розвитку, знижуючи тривогу перед помилками.

Вправа «Цільова лінія»: планування особистого розвитку. Це особливо важливо у воєнний період, коли майбутнє здається непередбачуваним: вправа повертає відчуття перспективи та контролю.

Інноваційні методи передбачають використання сучасних педагогічних і психологічних технологій, які поєднують навчальну та психоемоційну підтримку.

В умовах воєнної травматизації інноваційні підходи особливо актуальні, оскільки вони спрямовані не лише на розвиток когнітивних процесів, а й на збереження психічної рівноваги, зниження тривожності та підтримку внутрішньої мотивації студентів.

Метод фрірайтингу.

Фрірайтинг – це швидке письмове висловлення думок без попереднього плану й редагування (Черепинська, 2022).

Вправа «Потік думок»: студент 5–7 хвилин безупинно пише все, що спадає на думку з певної теми. У воєнних умовах ця вправа допомагає знижувати рівень тривожності, вивільняти емоції, упорядковувати хаотичні переживання та переключати увагу на навчальні завдання.

Вправа «Запитання до себе»: студент формулює 3–5 запитань і відповідає на них у письмовій формі. Такий вид роботи сприяє розвитку рефлексії й відновленню відчуття контролю над власними думками.

Нейрогімнастика.

Нейрогімнастика – комплекс рухових вправ, що активізують міжпівкульну взаємодію та когнітивні процеси (Варивода, 2023).

Вправа «Ліниві вісімки»: малювання у повітрі чи на папері символу ∞ однією або двома руками одночасно. Вона стимулює концентрацію уваги й знижує психоемоційне напруження, що особливо важливо після тривалого стресу.

Вправа «Хрест-навхрест»: торкання правим ліктем лівого коліна і навпаки. Це допомагає подолати втому, покращує роботу мозку та сприяє швидшому переключенню між видами діяльності.

Нейробіка.

Нейробіка – система вправ для активації нейронних зв'язків через незвичні дії.

Вправа «Зміна руки»: виконання звичних дій (письмо, користування телефоном) «незвичною» рукою. Розвиває гнучкість мислення й допомагає студентам долати ригідність, що загострюється у стресових ситуаціях.

Вправа «Новий маршрут»: йти на заняття іншим шляхом або змінювати послідовність повсякденних дій. Це підтримує відчуття новизни, стимулює пам'ять і знижує відчуття монотонності у кризових умовах.

Техніки критичного читання.

Ці методи спрямовані на активне осмислення тексту та розвиток навичок аналітичного мислення (Бескоровайна, 2020; Цимбал, 2017).

Вправа «Читання з маркерами»: студенти виділяють у тексті ключові думки, аргументи «за» і «проти», формулюють власне ставлення. У воєнний час це допомагає відновлювати здатність критично оцінювати інформацію та протидіяти інформаційним маніпуляціям.

Вправа «Сумнівне твердження»: студентам пропонують тезу, яку треба підтвердити чи спростувати на основі джерела. Розвиває логічне мислення й зменшує схильність до тривожного сприйняття неперевірених фактів.

Техніки саморегуляції.

Вони спрямовані на зниження рівня тривожності та відновлення внутрішньої рівноваги.

Вправа «Дихання 4-7-8»: вдих на 4 рахунки, затримка на 7, видих на 8. Ця техніка швидко знижує рівень стресу й допомагає студентам зберігати працездатність під час тривог чи після стресових подій.

Вправа «Візуалізація безпечного місця»: уявне відтворення простору, де студент почувається захищеним. Дає ресурс для емоційного відновлення та повернення до навчання після тривожних ситуацій.

Таким чином, інноваційні методи не лише активізують пізнавальну діяльність, а й виконують психотерапевтичну функцію, що робить їх особливо цінними у період воєнної травматизації студентів.

Застосування лише традиційних методів навчання в умовах воєнної травматизації забезпечує структурованість і стабільність освітнього процесу, але не завжди відповідає потребам студентів у психологічному розвантаженні й емоційній підтримці. Використання виключно інноваційних методів, навпаки, сприяє активізації когнітивних процесів, розвитку критичного мислення й саморегуляції, проте може створювати відчуття хаотичності та недостатньої передбачуваності навчання. Саме тому найбільш ефективним є їхнє комплексне поєднання.

Традиційні методи створюють «каркас» навчальної діяльності, що повертає студентам відчуття безпеки й звичності, тоді як інноваційні техніки дають можливість знизити рівень тривожності, відновити мотивацію та розвивати креативний потенціал. Такий інтегрований підхід дозволяє одночасно задовольняти як когнітивні, так і психоемоційні потреби студентів, забезпечуючи їхню навчальну стійкість і підтримуючи готовність до пізнання навіть у період війни.

Висновки

Теоретичний аналіз показав, що пізнавальна активність студентів є інтегративною характеристикою, яка поєднує мотиваційні, когнітивні й емоційно-вольові компоненти. У юнацькому віці (17–21 рік) вона є особливо вразливою, а воєнна травматизація суттєво підвищує ризики її зниження.

Визначено ключові психолого-педагогічні умови супроводу студентів у кризових ситуаціях: створення емоційно безпечного середовища, гнучка організація навчання, психологічна підтримка, актуалізація внутрішньої мотивації та соціальна взаємопідтримка у студентських колективах.

Систематизація підходів засвідчила доцільність використання як традиційних методів (лекції, дискусії, консультації), що забезпечують структурованість і відчуття стабільності, так і інноваційних технік (фрірайтинг, нейрогімнастика, нейробіка, критичне читання, вправи саморегуляції), які сприяють зниженню тривожності, розвитку критичного мислення та відновленню когнітивних ресурсів.

Обґрунтовано, що найбільш ефективним є поєднання традиційних та інноваційних методів, оскільки саме їх взаємодоповнюваність створює баланс між передбачуваністю й психологічною безпекою, з одного боку, та когнітивною активізацією й емоційною підтримкою – з іншого. Такий підхід дозволяє не лише підтримати пізнавальну активність студентів, а й сприяє їхній психоемоційній стійкості та готовності до саморозвитку в умовах воєнної травматизації.

Подальші дослідження будуть спрямовані на впровадження цифрових платформ з елементами гейміфікації, які посилюють мотивацію завдяки інтерактивності та змагальному компоненту, а також на розроблення адаптивних систем навчання, здатних враховувати індивідуальні потреби та особливості студентів у кризових умовах.

Література

1. Безкоровайна, О. (2020). Читання як предмет наукового дослідження. *Інноватика у вихованні*, *11*(1), 61-66. Режим доступу: https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/274
2. Варивода, К. (2023). Нейрогімнастика як ефективний метод покращення когнітивних функцій школярів: аналітичний огляд. *Scientia et Societus*, *3*, 115-122. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/375908547

3. Кошіль, Т. (2021). Термінологічний аналіз дефініції «Пізнавальна активність». *Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Сучасна психологія і педагогіка: теорія і модерна практика освітнього процесу в епоху пандемічних викликів» (м. Слов'янськ, 30 листопада 2021 року)* (с. 63–67). Слов'янськ : Донбаський державний педагогічний університет. Режим доступу: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/37140
4. Максименко, С. (2025). Ресурсні можливості психологічного супроводу організації освітніх процесів в екстремальних умовах воєнного часу: взаємодія з технологіями та кліповим мисленням. *Збірник матеріалів наукових доповідей Всеукраїнської наукової конференції «Костюківські читання», присвячена 125-річчю від дня народження Григорія Силовича Костюка: збірник матеріалів наукових доповідей (м. Київ, 23 квітня 2025 року)* (с. 68-74). Київ. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745324
5. Науменко, Н. (2019). Інфографіка як метод активізації пізнавальної діяльності магістрів освітніх, педагогічних наук. *Молодь і ринок*, *7*(174), 136-139. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/
6. Терлецька, Л. (2014). Формування навчально-пізнавальної активності учнів у контексті реалізації мети і завдань української освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*, *9*, 129-134. Режим доступу: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/9_2014/20.pdf
7. Цимбал, І. (2017). Принципи методу швидкого читання у навчанні ефективній роботі з іншомовними науковими текстами. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*, *50*(111), 76-80. Режим доступу: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/547426
8. Черепинська, А. (2022). Фрірайтинг як метод удосконалення навичок письма іноземною мовою (англійською). *Закарпатські філологічні студії*, *21*(2), 118-123. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/61572
9. de Bruin, A.B.H., Janssen, E.M., Waldeyer, J., & Stebner, F. (2025). Cognitive load and challenges in self-regulation: An introduction and reflection on the topical collection. *Educational Psychology Review*, *37*(3), 65. https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12204937
10. Polyvianaia, M., Yachnik, Y., Sitarski, E., Stepanova, N., & Pinchuk, I. (2025). Mental health of university students twenty months after the beginning of the full-scale Russian-Ukrainian war. *BMC Psychiatry*, *25*(1), 236. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/40075321/
11. Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2020). Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practices, and future directions. *Contemporary Educational Psychology*, *61*, 101860. Режим доступу: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0361476X20300254
12. Schunk, D.H., & Di Benedetto, M.K. (2020). Motivation and social cognitive theory. *Contemporary Educational Psychology*, *60*, 101832. Режим доступу: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0361476X19304370
13. Smith, J. (2020). Cognitive warfare and political destabilization: The case of Ukraine. *Journal of Political Psychology*, *25*(3), 345-361.
14. Sobol, N., & Shyba, A. (2023). Overcoming the negative effects of anxiety among Ukrainian university students during the war. *Збірник наукових праць НАДПСУ. Серія: педагогічні науки*, *4*(35), 117-136.

15. Yeter, O., Rabagliati, H., & Özge, D. (2022). Threat of war on cognitive development of refugee children. *East European Journal of Psycholinguistics*, *9*(2), 144-159. Режим доступу: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22014/1/eejpl_9_2_2022_yeter_et_al.pdf
16. Zimmerman, B. J. (2025). Enduring legacy: The inspiring fusion of self-regulated learning theory, practice, and mentorship. *Educational Psychology Review*, *37*(3).

References

1. Bezkorovaina, O. (2020). *Chytannia yak predmet naukovoho doslidzhennia* [Reading as a subject of scientific research]. *Innovatyka u vykhovanni – Innovation in Education*, *11*(1), 61-66. Retrieved from https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/274
2. Varyvoda, K. (2023). *Neirohimnastyka yak efektyvnyi metod pokrashchennia kohnityvnykh funktsii shkoliariv: Analitychnyi ohliad* [Neurogymnastics as an effective method for improving students' cognitive functions: Analytical review]. *Scientia et Societus*, *3*, 115–122. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/375908547
3. Koshil, T. (2021). *Terminolohichnyi analiz definitsii «Piznavalna aktyvnist»* [Terminological analysis of the definition «Cognitive activity»]. Proceedings from MPPTCPEPEP' 21: *Vseukrainska naukovo-praktychna internet-konferentsiia «Suchasna psykholohiia i pedahohika: teoriia i moderna praktyka osvitnoho protsesu v epokhu pandemichnykh vyklykiv» – All-Ukrainian Scientific and Practical Online Conference «Modern Psychology and Pedagogy: Theory and Contemporary Practice of the Educational Process in the Era of Pandemic Challenges» (Sloviansk, November 30, 2021).* (pp. 63–67). Sloviansk : Donbas State Pedagogical University. Retrieved from https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/37140
4. Maksymenko, S. (2025). *Resursni mozhlyvosti psykholohichnoho suprovodu orhanizatsii osvitnikh protsesiv v ekstremalnykh umovakh voiennoho chasu: vzaiemodiia z tekhnolohiiamy ta klipovym myslennyam* [Resource potential of psychological support for the organization of educational processes in extreme wartime conditions: Interaction with technologies and clip thinking]. Proceedings from KR' 25: *Zbirnyk materialiv naukovykh dopovidei Vseukrainskoi naukovoi konferentsii «Kostiukivski chytannia», prysviachena 125-richchiu vid dnia narodzhennia Hryhoriia Sylovycha Kostiuka – All-Ukrainian Scientific Conference «Kostiuk Readings», dedicated to the 125th anniversary of the birth of Hryhorii Sylovych Kostiuk: collection of scientific reports (Kyiv, April 23, 2025).* (pp. 68–74). Kyiv. Retrieved from https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745324
5. Naumenko, N. (2019). *Infohrafika yak metod aktyvizatsii piznavalnoi diialnosti mahistriv pedahohichnykh nauk* [Infographics as a method of activating cognitive activity of education majors]. *Molod i rynok – Youth and the Market*, *7*(174), 136-139. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/
6. Terletska, L. (2014). *Formuvannia navchalno-piznavalnoi aktyvnosti uchniv u konteksti realizatsii meti i zavdan ukrainskoi osvity* [Formation of students' cognitive activity in the context of Ukrainian education goals]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current Issues in the Humanities*, *9*, 129-134. Retrieved from https://www.aphn-journal.in.ua/archive/9_2014/20.pdf
7. Tsymbal, I. (2017). *Pryntsypy metodu shvydkoho chytannia u navchanni efektyvnii roboti z inshomovnymy naukovymy tekstamy* [Principles of speed reading in teaching effective work with foreign-language scientific texts]. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*, *50*(111), 76-80. Retrieved from https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/547426

8. Cherepynska, A. (2022). *Friraitynh yak metod udoskonalennia navychok pysma inozemnoiu movoiu (anhliiskoiu)* [Freewriting as a method of improving foreign language writing skills (English)]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, *21*(2), 118-123. Retrieved from https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/61572
9. de Bruin, A.B.H., Janssen, E.M., Waldeyer, J., & Stebner, F. (2025). Cognitive load and challenges in self-regulation: An introduction and reflection on the topical collection. *Educational Psychology Review*, *37*(3), 65. Retrieved from https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12204937
10. Polyvianaia, M., Yachnik, Y., Sitarski, E., Stepanova, N., & Pinchuk, I. (2025). Mental health of university students twenty months after the beginning of the full-scale Russian-Ukrainian war. *BMC Psychiatry*, *25*(1), 236. Retrieved from https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/40075321/
11. Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2020). Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practices, and future directions. *Contemporary Educational Psychology*, *61*, 101860. Retrieved from https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0361476X20300254
12. Schunk, D.H., & DiBenedetto, M.K. (2020). Motivation and social cognitive theory. *Contemporary Educational Psychology*, *60*, 101832. Retrieved from https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0361476X19304370
13. Smith, J. (2020). Cognitive warfare and political destabilization: The case of Ukraine. *Journal of Political Psychology*, *25*(3), 345-361.
14. Sobol, N., & Shyba, A. (2023). Overcoming the negative effects of anxiety among Ukrainian university students during the war. *Zbirnyk naukovykh prats NADPSU. Seriia: Pedahohichni nauky – Collection of Scientific Works of NADPSU. Series: Pedagogical Sciences*, *4*(35), 117-136.
15. Yeter, O., Rabagliati, H., & Özge, D. (2022). Threat of war on cognitive development of refugee children. *East European Journal of Psycholinguistics*, *9*(2), 144-159. Retrieved from https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22014/1/eejpl_9_2_2022_yeter_et_al.pdf
16. Zimmerman, B. J. (2025). Enduring legacy: The inspiring fusion of self-regulated learning theory, practice, and mentorship. *Educational Psychology Review*, *37*(3).

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT FOR STUDENTS' COGNITIVE ENGAGEMENT DURING THE PERIOD OF WAR-INDUCED TRAUMA

Luidmila Dziubko
PhD in Psychology, Senior Researcher
I.O. Sinitsa Laboratory of Educational Psychology
G.S. Kostyuk Institute of Psychology
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine
2, PankivskaStr., Kyiv, Ukraine, 01033
ldzunko@ukr.net, https://orcid.org/0000-0002-1972-3482

Hanna Yuzhakova
Ph.D. in Physics and Mathematics,
Associate Professor
Department of Mathematical Methods of Information Protection
National Technical University of Ukraine
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute
37, Beresteiskyi Ave., Kyiv, Ukraine, 03056
yuzha31711@gmail.com, https://orcid.org/0009-0005-7547-5216

Abstract
The article discusses the problem of supporting and stimulating students' cognitive activity in complex psycho-emotional conditions of war trauma, which has become widespread as a result of the armed conflict in Ukraine since 2022. It is emphasized that psycho-emotional tension, emotional exhaustion, increased anxiety, prolonged stress, uncertainty about the future, and loss of a basic sense of security significantly affect the motivation and effectiveness of youth education. In this context, the relevance of psychological and pedagogical support for students is justified, as it contributes not only to the preservation of cognitive activity, but also to its purposeful development. Theoretical approaches to understanding the essence of cognitive activity as a multidimensional phenomenon that includes motivational, cognitive, and emotional components are analyzed. The peculiarities of the manifestation of students' learning activity in crisis conditions and the factors that enhance or, conversely, block it are highlighted. The article proposes a set of psychological and pedagogical methods and techniques including both traditional pedagogical approaches and modern innovative technologies aimed at developing students' interest in cognition, internal learning motivation, independence, critical thinking, reflectiveness, creative potential, and psychological resilience. The article provides practical examples of exercises, forms of work, interactive tasks, and recommendations for their integration into the educational process. It highlights the psychological and pedagogical conditions under which supporting cognitive activity is most effective in conditions of prolonged stress and uncertainty. The approach proposed has the potential to become the basis for the development of systematic programs to support students during the war and post-war period. The prospects for the implementation of systematic psychological and pedagogical support in working with students experiencing the consequences of military events are outlined, with the aim of ensuring stable personal development and improving the effectiveness of learning in conditions of uncertainty and psychological instability as a necessary resource for the formation of a sustainable educational environment in times in crisis conditions .

Keywords: cognitive activity, military trauma, student youth, psychological support, educational motivation, activation of cognition.

Подано 23.06.2025
Рекомендовано до друку 08.07.2025